

ҮНДІ-ПӘКІСТАН АРАСЫНДАҒЫ ҚАҚТЫҒЫС: ШЫҒУ СЕБЕПТЕРІ МЕН САЛДАРЫ

А.Р. Әліпбаев – *ал-Фараби атындағы ҚазҰУ, халықаралық қатынастар және әлемдік экономика кафедрасының доценті, т.ғ.к.,*

А.Туркстанова - *ал-Фараби атындағы ҚазҰУ, «халықаралық қатынастар» мамандығының 2 курс магистранты*

Бұл мақалада Үндістан мен Пәкістан арасындағы қақтығыстардың тарихы қарастырылады. Кашмир мәселесі аясындағы қақтығыстар 1947 жылғы тамыздан бергі Үндістан мен Пәкістан қатынастарындағы шешімін іздеген ең маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Ол іс жүзінде Британ Үндістанының бұрынғы аумағында екі тәуелсіз иеліктің пайда болуымен қатар құрылып, бүгінгі күнге дейін екіжақты мәселелердің жай ғана бірі болып қоймай, сондай-ақ осы екі көршілес мемлекеттердің қатынастарына тікелей ықпал етуде. «Екі ұлт» (үндіс және мұсылман) қағидасы бойынша құрылған секуляристік Үндістан мен мұсылмандық Пәкістан тарапынан Кашмир тағдырын шешудегі көзқарастардың әрқилы болуы, мәселенің негізін құрауда. Бұл қақтығыстардың ерекшелігі, оның жағрапиялық тұрғыдан үздіксіз қақтығыстар туғызатын тұрақсыз өңірге, өркениеттер қақтығысының өңіріне жататындығында. Осыған орай, осы аймақтың қақтығысқа бейімділігін зерделеу ерекше мәнге ие болуда.

Тірек сөздер: Үндістан, Пәкістан, БҰҰ, аймақ, келісім, келіссөздер, мемлекет, реттеу, қақтығыс, дін, отар, қарулы қақтығыс

Адамзат баласы өзінің тарихында қақтығыстарды қарусыз саяси жолмен шешуде біраз тәжірибе жинаған сияқты. Бірақ та, тек ХХ ғасырдың екінші жартысында қақтығыстар адамзат баласының өмір сүруіне, тірі қалуына нақты қатер-қауіп туғызатындығы анықталды, сондықтан да ғылыми еңбектерде кең көлемде қақтығыстар мәселесін жан-жақты ашу қалыптаса бастады. Оның мақсаты - қақтығыстардың ашық, қарулы түрінің алдын алу, оларды реттеу немесе жөнге салу, сондай-ақ қақтығыстарды бейбіт жолмен шешу еді.

Қақтығыстардың алдын алу, реттеу жөніндегі зерттеулер, ең алдымен әр түрлі деңгейдегі (мысалы халықаралық және этникалық, сондай-ақ әртүрлі мәдениеттегі немесе тарихи кезеңдегі) қақтығыстарға және оларды реттеудің тәсілдеріне салыстырмалы талдау жасауға бағытталады. Ғылыми тұрғыдан қақтығыстардың ортақ заңдылығын айқындау және оларға салыстырмалы талдау жасау қақтығыстарды терең түсінуге және оның мәнін ашуға көмектеседі. Тәжірибелік тұрғыдан мұндай тәсіл қақтығыстардың пайда болуы мен дамуы жөнінде болжам жасауға, оны реттеудің тиімді тәсілдерін анықтауға, қақтығыстардың одан әрі етек алуын тоқтатуға мүмкіндік береді.

Осы ретте Оңтүстік Азия аймағындағы қақтығысты жағдайлар да өзінің шешімін әлі тосуда десе болады. Сондай қақтығыстардың бірі - Үндістан мен Пәкістан арасындағы Кашмир мәселесі.

Тарихқа жүгінсек, Үндістан мен Пәкістан мемлекеттері өз тәуелсіздігін алмай тұрып-ақ даулы қақтығыстардың ортасында болған еді. Сонау 1846-1947 жылдары Кашмир жартылай тәуелсіз болған кезінде-ақ ислам дінін ұстанушылар қоныстана бастаған болатын. Сол кездегі Ұлыбританияның қол астындағы Үндістан мен Пәкістан үкіметі индуизм ұстанушыларын қолдап, мемлекеттік қызметтерге үндістерді көбірек араластырады. Осыған наразы болған мұсылмандар 1931 жылы үндістермен алғашқы даулы қақтығысқа тап болды [1]. Міне, осы кезеңнен бастап Кашмир қақтығысы өзінің шешімін іздеуде. Кашмир қақтығысы – ішкі аумақтық қана қақтығыс емес, оның кейін екі ел арасындағы қақтығысқа айналуы, аймақтағы қауіпсіздік мәселесіне тікелей әсер етуде. Бүгінгі Кашмир мәселесінің шығуының алғы шарты екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі кезеңге келеді.

1947 жылы ақпанда Ұлыбритания премьер-министрі Клемент Эттли лейбористік үкіметтің Үндістанға қатысты жаңа саясаты белгіленген III-декларацияны қабылдайды [2]. Яғни, Декларацияда Ұлыбританияның 1947 жылдың шілдесінде Үндістаннан толық шығатындығы жөніндегі міндеттеме белгіленген еді. Егер осы уақытқа дейін Орталық үкімет қалыптаспаса, онда билік тізгіні провинцияларға беріледі деп шешілген болатын. Елдегі Үнді Ұлттық Конгресі (ҰҰК) мен Мұсылман Лигасы (МЛ) саяси партияларының арасында ортақ пікірдің болмауы, қауым аралық және дін аралық қақтығыстардың өрши түсуі, сондай-ақ Үндістанның бөлшектену қауіпінің төнуіне байланысты елді екі доминионға бөлу қиын жағдайдан шығудың ең тиімді жолы ретінде қарастырылды. ҰҰК Үндістанның екі бөлшекке бөлінуіне қарсы болса, МЛ екіге бөліну теориясын ұстанып, сонында екі партия да тәуелсіздікті қолдады. Осындай саяси бағыттардың негізінде Британдық Үндістанда 1947 ж. 15 тамызында екі тәуелсіз мемлекет - Үндістан мен Пәкістанның пайда болғаны белгілі.

Қазіргі кезде көптеген саясатшылар бұл шешімнің қате болғандығын, бірнеше ғасыр бойы бүтін бір өңір болып саналған аймақты екіге бөліп, ымырасыз шиеленістің тууына жол ашты деп айыптайды.